

Amik Annamária – György Andrea

BÖLCSŐDAL BELZEBUBRÓL

EDNA O'BRIEN: *KIS PIROS SZÉKEK*. FORDÍTOTTA
LUKÁCS LAURA. PARK KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 2018.

GyA: Napjaink fiktív írországi kisvárosában játszódik a történet, ahol buja a vegetáció, a folyók gyors folyásúak, az emberek pedig lassú észjárásúak, és ahol nem történik semmi. A konfliktus, az epikus hagyományoknak megfelelően, egy titokzatos idegen megjelenésével bontakozik ki, akinek már a megjelenése is színpadias: hosszú, fekete kabátot, napszemüveget, fehér kesztyűt visel. A magát Dr. Vladimir Dragánnak nevező férfi névjegykártyája alapján természetgyógyász és szexuálterapeuta, aki hosszú, ősz hajával és szakállával szent embernek hat ugyan, ám a szöveg szinte az első mondattól kezdve sejteti, hogy valójában nem más, mint maga a Gonosz. Így, amikor az egyik szereplő profetikusan Raszputyinhoz hasonlítja, akkor az olvasó már érzi, hogy találó a kép, bár semmi olyan esemény nem történt még, ami ezt alátámasztaná, a doktor még nem forgatta fel a kisváros közösségét.

AA: Karizmatikus, különleges egyéniség, jó emberismerő, rátapint mások gyenge pontjára, dicsér, dorgál, lenyűgöz, kinél mi válik be. Minden találkozás a hódításával, a sikerével zárul.

GyA: Cseppet sem átlagos, ezért ütköztem meg, amikor egy könyvismertetőben Hannah Arendt-féle gonosz banalítását hozták összefüggésbe vele.

AA: Az elején értelmesnek tűnik, de a történet vége felé, ahogy a perspektíva szűk vonzaskörén kívülre, az igazságszolgáltatásába kerül, úgy alakul át banális bolonddá. A per alatt láthatóvá válik, hogy eszement. Akár csak a náci ideológus, Rosenberg, Yalom ábrázolásában.

GyA: Vlad doktor karaktere Radovan Karadžićra, a volt boszniai szerb elnökre utal, aki a háború alatt elrendelte az etnikai tisztogatásokat. Edna

O'Brien az ő bujkálásának és elfogásának a fiktív történetét írta meg. A Gonosz ábrázolásában Krasznahorkai és Sándor Iván utolérhetetlenek. Úgy érzem, hogy Edna O'Brien csupán csacsog róla.

AA: Noha a regényben a gonosz mechanizmusainak ábrázolása igazságon atóniásra sikeredett, azért volt egy-két hátborzongatóan hatásos fogása az íróknak. Például amikor a hotelban azt mondja Vlad Fidelmának: „Kezdjük hát a kenyérral és a borral”, egyértelmű az utalás az eucharisztia-ára. Azonban itt a gonosz testével való egyesülés valósul meg.

GyA: A szerző folyamatosan, többnyire fejezetenként váltogatja az elbeszélői nézőpontokat. Az egyes szám harmadik személyű korlátozottan mindentudó narrátor váltakozik a szintén harmadik személyű, de valamelyik szereplő tudásával rendelkező vagy éppen az egyes szám első személyű narrátorral. Nagyon poétikus és megrázó például a doktor álmában megjelenő barátjának a monológja Szarajevó ostromáról, majd a srebrenicai etnikai tisztogatásról, a négy napon és négy éjszakán át tartó „véres tivornyáról”.

AA: Az álom-jelenet fontosságát abban látom, hogy a doki kimondja önmaga felett az ítéletet: „minden rossz tett elnyeri kozmikus büntetését”. A váltott nézőpont technikája a regényben mesterkélten, nem gazdagítja a történetet. Csupán a tagolásában érzékeltem hatásosan kivitelezett írói szándékot: a leghosszabb a tragédiát kiváltó események és azok helyszínének a bemutatása. Ezt követi arányaiban az új, londoni életéről szóló rész.

GyA: Az elbeszélői szövegek váltogatásának a játéka izgalmas szöveget hozhatott volna létre, az eredményt azonban inkább zavaróan töredezettnek érzékeltem.

AA: Minden, amit bemutat, villanásszerű, a történet lineáris, de nem folytonos. Ezt terheli a témák túlonat ambiciózus gazdagsága: bevándorlás, menekültkérdés, beilleszkedés, az író természet, a házasságtörés, a közösség dinamikája, a történelem borzalmai. Novellafüzérként jobb, mint regényként.

GyA: Olvasási stratégia dönti el a műfaji besorolást, ahhoz azonban túl kompakt a regény, hogy novellafüzérként olvassuk. De novellaként is megállná a helyét például az a sziporkázó humorú fejezet, amely a helyi (és a mindenkori) olvasóklub paródiája, az ennek megfelelő bohózatba illő eseményekkel.

AA: Az intertextualitás gazdagon átszövi a regényt, de a számos idézet, verset nem találtam relevánsnak. Az olvasóklubos jelenet viszont fantasztikus volt! A humorán túl a Vergiliusból vett Dido-idézet igazi metafikciós húzás is, hiszen tökéletesen leírja Fidelma epekedését. Aki, amint

a neve is mutatja, nagyon hiszékeny. De akkor is indokolatlannak tűnik, hogy beül három gyanús, ismeretlen férfival az autóba.

GyA: Hacsak nem úgy fogjuk fel Fidelmának ezt az irracionális döntését, mint büntetése elfogadását. Bűnhődni akar, és a szerbekben jogos büntetésének a végrehajtóit látja, ezért ül be velük az autóba, bár ösztönei azt ordítják, hogy meneküljön. És újra a tragikumnál vagyunk, ugye erről mindig én beszélek.

AA: Az én olvasatomban ennél kevésbé magasztos a szereplő. Fidelma nem reflektál önmagára, pedig első személyű megszólalásai ezt lehetővé tették volna. Nem azt bánja, hogy gyerekgyárnak használta a férfit, egy kis titokzatos romantikával megspékelve, hanem azt, hogy a másik múltja miatt nehéz helyzetbe került. A doki előéletének nincs köze Fidelma házasságtöréséhez, mivel ő nem egy tömeggyilkos ágyába bújt – ahogy a regény alapfelvetése sugallja –, hanem egy hús-vér férfiába, akitől gyengédséget remélt. Bár döntése következményeit ő is megszenvedte, szinte groteszk, ahogy a hágai bíróságon ül olyan nők mellett, akik elveszítették a fiaikat, míg ő a háborús bűnöstől gyakorlatilag csak élvezeteket kapott.

GyA: Mégsem mellékes körülmény az, hogy Fidelmának egy pszichopata tömeggyilkos bűneinek a következményeit is hordoznia kell, például a menekült bosnyák nőnek a mérgező szavait, aki egyértelműen Vlad cinkosának tekinti. De így néznek rá a szerbek is, akik egy feszítővassal végzik el rajta a magzatelhajtást. Az erőszak annyira barbár, hogy azt gondoltam: Fidelma biztosan megőrül, ha túléli. De ez nagyon egyszerű lett volna. Ennél sokkal súlyosabb büntetést kap: életben marad. Kiszabadul a jómódú férje által felépített üvegbúrájából, és ő, aki egész életében szegénylő és cserbenhagyta szegény sorsú családját, ott találja magát a társadalom peremén élő menekültek között. „Olyan, mintha ki sem vették volna a feszítővasat”, mondja. A vezeklés egy egész életen át tart.

AA: Talán mégsem egy életen át. Fidelma szenvedése – ami emberi mércével talán túlzott volt az elkövetett bűnéhez képest – meghozza számára a Vladtól való érzelmi szabadulást.

GyA: Azon gondolkodom, hogy Fidelmában mégis van némi önreflexió. Például megfogalmazza azt, hogy a velünk megesezt borzalmak ki-mondhatatlanok. Amint megosztja a támogató csoporttal a saját történetét, máris nagyon pontosan érzékeli, hogy az szükségszerűen torzult, valami-képpen hazuggá vált. Nem véletlenül néma az a bosnyák szereplő, aki egy megsemmisítő tábor túlélője.

AA: Történetének fontos eleme a kihűlőben lévő házassága mellett a gyermek iránti vágyakozása. Vlad megfogalmazza, talán önmaga mentegése végett, az áligazságot: a férfi lelke mélyén éppúgy ott a gyilkolás ösztöne, ahogy a nőében a gyermek utáni vágy. Fidelma tényleg annyira belebalyodik saját nyavalyájába, hogy nem veszi észre, mellette egy tömeggyilkos futkározik szabadon, akit az ágyába fogad?

GyA: Az igéző hangú doktor hol a prédikátor, hol az érzéki szerető, hol pedig a gyógyító szerepét játssza. Edna O'Brien nagyon hitelesen adja vissza a diktatúra nyelvét, és jellemzi általa a diktátort. Vlad irritálóan patetikusán beszél, közhelyeket puffogat, az általad idézett mondathoz hasonlók, mégsem gondolják hiteltelennek, mindenki bedől neki.

AA: Társadalomkritikát is megfogalmaz az író. Őshonosból Fidelma maga is menekült(féle) lett, amikor Londonba került. Talán ezért is fektette a szerző nagy hangsúlyt a természetábrázolásra, a környező világ részleteire: csak ezek állandók. A díszlet. De a szerepek bármikor megfordulhatnak.

GyA: Vakok és süketek, naivak, bambák, nem tudom eldönteni, talán itt is társadalomkritika szólal meg, az elpuhult, ellustult, jólétbe süllyedt Nyugat-Európát ábrázolja a szerző, ahol már elfelejtették a háború gyötrelmeit. Annyira szépnek, nyugalmasnak ábrázolt a helyszín, hogy a borzalmas brutalitású magzatelhajtás jelenete teljesen váratlanul éri az olvasót, szinte lázalomnak tűnik, amint a Depeche Mode üvöltő zenéjére megtörténik az agresszió.

AA: A *Piros kis székek* utolsó fejezete ismerős a *Boszorkánymagzathól*. Atwood Shakespeare-átiratának a nyitójelenetében még az előadás alatt felmerült technikai hiba elemét is vizsontlátjuk.

GyA: A színházterápia beleillik a sztoriba.

AA: Az áthallások kölcsönösek, például átveszi az Atwood *A szolgálólányában* hamis latinsággal szereplő híres mondatot: „ne hagyd, hogy a gazemberek legyűrjenek”.

GyA: A katarzis elmarad, úgy tűnik.

AA: A regény felteszi ugyan a számomra legrelevánsabb kérdést (nem érezte Fidelma, hogy valami nincs rendben az idegennel, akinek szeretőjévé lett?), és Fidelma mintha érezne némi felelősséget („azáltal, hogy velem voltam, cinkosa lettem a gáztettekben”). Ugyanakkor azt állapítja meg, hogy „erőszaknak csak erőszak vethet véget”. Megfertőzte a gyűlölet, ezzel kizárja a gyógyulás lehetőségét, marad a túlélés.